

Robert Devetak

»Hlače hoče nositi, v kratkem morda celo sabljo in puško!«

Recepcija hlačnega krila na Slovenskem v letu 1911

DEVETAK Robert, dr., asistent, Inštitut za narodnostna vprašanja, Erjavčeva ul. 26, SI-1000 Ljubljana in Fakulteta za humanistiko Univerze v Novi Gorici, Vipavska ul. 13, SI-5000 Nova Gorica, robert.devetak@inv.si

391-055.1(4)»1911»

»HLAČE HOČE NOSITI, V KRATKEM MORDA CELO SABLJO IN PUŠKO!«

Recepcija hlačnega krila na Slovenskem v letu 1911

Prispevek obravnava recepcijo hlačnega krila (Jupe-culotte) na Slovenskem. Šlo je za oblačilo, ki ga je leta 1911 oblikoval Francoz Paul Poiret, zelo hitro pa se je iz Francije razširilo drugod po Evropi. Zgledovalo se je po orientalski kulturi in modi, posebno pozornost pa je poželo, ker je šlo za enega prvih vidnejših in množičnejših primerov nošnje hlač pri ženskah. Odzivi na oblačilo, ki je zamajalo dotedanje ženske oblačilne vzorce, so bili po Evropi različni in so segali od podpore do zgražanja in napadov na ženske. Članek bo podrobneje predstavil, kako se je na novo modo odzvala slovenska družba, poseben poudarek pa bo namenjen povezavi fenomena s političnimi razmerami in nacionalizmom v slovenskem okolju.

Ključne besede: Jupe-Culotte, Paul Poiret, hlačno krilo, nacionalizem, ideološki boji

DEVETAK Robert, Ph.D., Assitant with PhD, Institute for Ethnic Studies, Erjavčeva ul. 26, SI-1000 Ljubljana and Faculty of Humanities, University of Nova Gorica, Vipavska ul. 13, SI-5000 Nova Gorica, robert.devetak@inv.si

391-055.1(4)»1911»

“SHE WANTS TO WEAR TROUSERS, MAYBE EVEN A SABRE AND A RIFLE SOON!”

Reception of the trouser skirt in Slovenia in 1911

The article deals with the reception of the trouser skirt (Jupe-culotte) in Slovenia. It was a garment designed by the Frenchman Paul Poiret in 1911 and quickly spread from France to the rest of Europe. It was inspired by oriental culture and fashion and was particularly notable because it was one of the first visible and widespread examples of trousers worn by women. Reactions to the garment that shook women's established dressing patterns differed across Europe and ranged from support to repulsion and attacks on women. The article will present in more detail how Slovenian society reacted to the new fashion, with a special emphasis on the connection between the phenomenon and the political situation and nationalism in the Slovenian environment.

Key words: Jupe-Culotte, Paul Poiret, trouser skirt, nationalism, ideological struggles

Uvod

Leta 1911 je eden od vodilnih francoskih modnih oblikovalcev – Paul Poiret na trg poslal novo oblačilo, poimenovano *jupe-culotte* oz. hlačno krilo. Šlo je za posebno obliko ženskih hlač, ki so z gled črpale v orientalski kulturi. Na trg so prišle v času močne prevlade dolgih kril, ko nošnja hlač pri ženskah še ni bila družbeno sprejeta. Novo oblačilo je predstavljalo prelom pri ženski modi, saj so odzivi družbe in medijsko poročanje ponesli vprašanje ženske nošnje hlač, v povezavi z emancipacijo, na vidno mesto med splošno javnost. Kljub temu, da je bila prisotnost oblačila na trgu relativno kratkotrajna in je odziv hitro potihnil, je bil za modne in emancipacijske spremembe pomemben odmev, ki so ga hlače dosegle. V obdobju, ki ga je že močno zaznamovala globalizacija, je oblačilo vzporedno z drugimi evropskimi državami prodrlo tudi na slovensko modno tržišče. Prispevek bo predstavil oblačilo, odnos v splošni družbi in bo na podlagi poročanja slovenskega časopisja, ki je fenomenu podrobno sledilo, opisal kako sta se na novo modo odzvali slovenska javnost ter slovenska narodna elita. Poudarek bo na dveh specifikah, povezanih z ideologijo in nacionalizmom, ki ju je bilo moč zaznati v številnih zapisih. Ti sta dajali prihodu hlačnega krila v slovensko družbo posebno dimenzijo in ju navezali na vsakdan slovenske družbene stvarnosti. Tema je bila v reviji *Zgodovina za vse: vse za zgodovino* prvič predstavljena leta 2016,¹ pričujoč prispevek pa prinaša, na podlagi novih virov in literature, nekatere vsebinske nadgradnje ter prostorsko razširitev, dodatno pa posveča več pozornosti omenjenima specifikama, ki sta bili v originalnem članku le nakazani. Na ta način razprava prepleta vplive globalnega fenomena z družbenimi posebnostmi, ki so zaznamovale slovenski prostor v letih pred prvo svetovno vojno.

Hlačno krilo

V začetku 20. stoletja so svetovne modne smeri prihajale predvsem iz Pariza v Franciji. Moda je bila na prehodu iz 19. v 20. stoletje zaznamovana

s številnimi novostmi, ki so se navezovale na industrijsko in tehnično revolucijo. Na trg so vstopila industrijsko izdelana oblačila, ki so postopoma izpodrinila domačo nošo, tehnične izboljšave pa so omogočile pestro izbiro barv, krojev in okrasja, predvsem pri ženskih oblačilih.² Tehnološke, socialne, ekonomske in kulturne spremembe so vplivale tako na modne trge kot na modne trende. V modni industriji so izboljšana komunikacija, transport, produkcijske metode in vse večje povpraševanje, ki so bili posledica tehnološkega razvoja, razširili ponudbo ženskih oblačil za vse družbene sloje. Hkrati so vse hitrejša urbanizacija in popularnost športnih dejavnosti, avantgardna umetnost, demokratizacija ter družbena emancipacija pri ženskah zahtevali nov, predvsem bolj sproščeni in praktičen način oblačenja.³ Težnja po radikalnih spremembah pri obliki oblačil se je kazala tudi v vse krajših krilih, steznik se je umaknil udobnejšim oblačilom, v javnosti so se prvič pojavile ženske v hlačah. Novi ženski modni trendi so v javnosti vzbujali tako simpatije kot kritike, nekateri so nanje gledali kot na pomembne elemente emancipacije in osvobajanja ženskega telesa, drugi pa kot grožnjo morali ter družbenemu redu.⁴

Pomemben prelom, povezan z nošnjo hlač pri ženskah, je potekal v zimskih in pomladnih mesecih leta 1911. Modne kreacije, ki jih je oblikoval svetovno priznani francoski oblikovalec Paul Poiret, so predstavljale radikalen prelom, s katerim je moda prestopila v obdobje moderne in povzročila številne spremembe pri oblačilni kulturi.⁵ Poiret se je na začetku 20. stoletja uveljavil kot eden vodilnih svetovnih modnih oblikovalcev in je zaslovel kot »kralj mode«.⁶ Njegova oblačila so oblikovala modne smernice in uvajala številne novosti na tem področju. Radikalno spremembo so predstavljale predvsem t. i. »straight-line« obleke, ki so hkrati pomenile zaton steznika. Leta 1912 je Poiret organiziral prvo moderno modno revijo na svetu, pri čemer se je zgledoval po teatru.⁷ Gledališča so se v tem obdobju uveljavila kot glavna prizorišča, kjer

¹ Članek z naslovom »Ženske že itak povsod zmagujejo, tukaj pa ne bodo prodrle, hlač jim ne damo. Kdo bo pa potem kijklje nosil?«: prihod hlačnega krila v Gorico je bil objavljen v prvi številki revije, ki je izšla leta 2016.

² Haine, *Culture and Customs*, str. 119.

³ West, *A Modern(ist) Mode*, str. 69–70; Remec, *Podrgni, očedi*, str. 241.

⁴ Troy, *The Theatre of Fashion*, str. 21.

⁵ West, *A Modern(ist) Mode*, str. 69.

⁶ Bolton, *Koda, Preface*, str. 13.

⁷ Haine, *Culture and Customs*, str. 119.

Francoski modni oblikovalec Paul Poiret
([https://en.wikipedia.org/wiki/File: Paulpoiret.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/File:Paulpoiret.jpg))

so modni oblikovalci predstavljali svoja nova oblačila in iskali navdih za bodoče trende. Gledališki igralci in igralka so nastopali v kreacijah francoskih modnih hiš ter se v njih predstavljali občinstvu, ki je velikokrat obiskovalo gledališča, samo da bi videle in spoznalo nove modne dosežke.⁸ Poleti 1910 je baletno podjetje *Ballette Russes* v Parizu uprizorilo predstavo *Scherezade*, katere premiero si je ogledal tudi Poiret. Orientalni kostumi nastopajočih so mu služili kot navdih za novo modno kolekcijo leta 1911, ki je med drugim vključevala eksotične tkanine, turbane, perje, največjo pozornost pa je poželo *Jupe-culotte* oz. hlačno krilo, orientalsko krilo ali haremsko krilo, kot so oblačilo poimenovali na Slovenskem.⁹ Podrobne opise lahko najdemo v takratnem časopisju: »Segajo različno nizko; do čevljev ali pa tudi višje, da se vidi še nekaj nogovic. Spodaj so zadržnjene k nogi, zaključuje pa jih lahko

⁸ Troy, *The Theatre of Fashion*, str. 2.

⁹ Getzy, *Fashion and Orientalism*, str. 137.

Gledališka igralka v predstavi *Scherezade*. Spodnji del oblačila je bil navdih za hlačno krilo ([https://commons.wikimedia.org/wiki/File: Vera_Fokina_Scheherazade_1910_02.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vera_Fokina_Scheherazade_1910_02.jpg))

široka volanta. Čez te pantalone pride lahko zgornje oblačilo — različno dolgo in različnega kroja. Lahko sega do gležnjev in tako pokrije hlače. Tudi razporki so različno dolgi, spredaj ali na straneh. Nekatere imajo razporek do pasu in pri teh so hlače seveda popolnoma vidne, druge so bolj sramežljive in imajo le kratek razporek, tako da je spoznati hlače le spodaj in pri hoji.«¹⁰ Poiret je z novim oblačilom, ki je sprožilo številne polemike, nakazal smernice za prihodnost ženske mode, ki pa je v tem oziru potrebovala ponekod še precej časa, da se je uveljavila.¹¹ Njegove modne kreacije so ženskam omogočile, da so lahko izkoristile pridobitve modernega življenjskega sloga, kot na primer ukvarjanje s športom ter vožnjo kolesa in avtomobila.¹² V Franciji in drugod po Evropi je bilo v družbi hlačno krilo videno kot nasprotovanje tradicionalni morali.¹³ Možnost, da bi ženske nosile hlače v javnosti, je bilo v začetku

¹⁰ *Slovenec*, 27. 2. 1911, št. 47.

¹¹ Haine, *Culture and Customs*, str. 119.

¹² West, *A Modern(ist) Mode*, str. 75.

¹³ Troy, *The Theatre of Fashion*, str. 21.

20. stoletja še večinoma videno kot neprimerno ali nedostojno, kar pa modnih hiš in trgovin, ob podpori medijev ni ustavilo, da ne bi poskušale z novim oblačilom prodreti med odjemalke na evropskem in severnoameriškem tržišču.

Hlačno krilo je v vseh evropskih državah, kjer se je pojavilo, sprožilo val zanimanja in različne odzive, tako odobravanja kot nasprotovanja. Časopisje, v tem obdobju najbolj razširjen medij, z največjim dometom med javnostjo, se je pri poročanju osredotočilo predvsem na senzacionalistični vidik nošnje novega oblačila oz. na odziv splošne javnosti.¹⁴ »Včeraj smo bili Tržičani zopet tako srečni, da smo videli neko damo v hlačnem krilu. Popoldne jo je namreč neka dama v spremstvu nekega gospoda mahala po Korzu gori in potem po vseh glavnih ulicah mesta. Takoj se je nabrlo za njo cela vrsta ljudi — moških in ženskih —, da je bil kmalu cel sprevod. /.../ Ljudje so hiteli od vseh strani skupaj, kakor da bi se šlo za čudež.«¹⁵ Modne hiše so poskušale izkoristiti velik medijski pomp, a večinoma neuspešno, saj je, glede na poročanje, družba zavzela do novega oblačila večinoma zadržano držo. Ženske v hlačnem krilu so bile ponekod deležne verbalnih ali celo fizičnih napadov. Tvegale so posmeh, žalitve in napade s strani tistih, ki se niso mogli sprijazniti s tem, da bi posnemale moške v nošnji hlač. Hlačno krilo na daljši rok ni doseglo uspeha, predvsem zaradi številnih kritik, poleg tega pa so se kmalu že pojavili novi modni trendi, ki so nadomestili oblačilo. Za slednje so tako že oktobra 1911 na Dunaju zapisali, da je »umrlo blažene smrti«.¹⁶

Kljub kratkemu trajanju in hitremu umiku pa ne gre zanemariti simboličnega pomena, ki ga je imelo hlačno krilo. Šlo je za prvi tako izrazito izpostavljen primer, ko je bilo vprašanje nošnje hlač pri ženskah obravnavano med širšo javnostjo. Dogodki, povezani z oblačilom, izstopajo po svoji razširjenosti. Zajeli so celotno Evropo in sprožili razpravo glede emancipacije žensk ravno v času intenzivnega boja za žensko volilno pravico.¹⁷ Mnogi pisci so se osredotočili tudi na zdravstvene vidike nošnje hlačnega krila, v katerem so zaradi ohla-

pnosti, udobnosti in mobilnosti videli velik preskok ter napredek glede na dotedanje modne trende, kot na primer nošnjo steznika, ki je ovirala normalno dihanje ter pretok krvi in spreminjala obliko hrbtenice ter prsnega koša.¹⁸ Prihod hlačnega krila na trg je tlakoval pot nadaljnjim poskusom in uspehu ter zamajal dotedanje modne in oblačilne vzorce, ki so se radikalno spremenili šele v času prve svetovne vojne. V vojnem času se je pri ženskah pričela postopoma uveljavljati nošnja hlač, kar je bila posledica nadomestitve moške delovne sile, ki je odšla na evropska bojišča. Delo v proizvodnji, prometu in drugih sektorjih je zahtevalo primerna oblačila, ki so morala biti praktična ter preprosta.¹⁹ Trend praktične in nosljive mode se je po vojni še razširil in ni ga bilo moč več ustaviti.

Hlačno krilo na Slovenskem

Hlačno krilo je doživelo velik odmev tudi na Avstro-Ogrskem, kjer so o njegovi pojavnosti poročali v vseh večjih središčih po državi.²⁰ Za njegovo promocijo in širitev so se angažirali predvsem modni časopisi in trgovine z modnimi izdelki. Nemško modno časopisje je *jupe-culotte* označilo za »senzacijo« in izpostavilo njegovo eleganco.²¹ Za širjenje pariškega modnega izdelka so bile zaslužne predvsem modne trgovine, »ki so se že založile s temi novimi deli oblek in ki torej gotovo store vse, da moda prodre, ker sicer bi morali oni svoje 'jupe-culotte' sušiti v dimnik!«²² Podjetja so novo oblačilo pogosto oglaševala tako, da so poslala na ulice mest manekenke, oblečene v hlačna krila.²³ Tovrstna metoda predstavitve je sprožila različne, pogosto tudi burne in neprijetne odzive s strani splošne javnosti. Na Dunaju²⁴ se je za manekenko, ki jo je neko modno podjetje poslalo na ulice oglaševati oblačilo, zbrala truma moških in jo napadla s številnimi žaljivkami ter vulgarnimi izjavami, zaradi česar se je morala zateči v cvetličarno, da jim je ubežala.²⁵ V drugi

¹⁴ Gombač, »Modni pêle mêle«, str. 35.

¹⁵ *Edinost*, 11. 3. 1911, št. 70.

¹⁶ *Wiener Neuste Nachrichten*, 23. 10. 1911, št. 42.

¹⁷ *Davis, Classic Chic*, str. 31–32.

¹⁸ *Remec, Podrgni, očedi*, str. 234.

¹⁹ *Cho, Oh, Fashion and Periodic*, str. 65.

²⁰ Glej: *Neues Wiener Journal*, 7. 3. 1911, št. 6241; *Prager Tagblatt*, 7. 3. 1911, št. 66; *Innsbrücker Nachrichten*, 14. 3. 1911, št. 60; *Czernowitzer Allgemeine Zeitung*, 16. 3. 1911, št. 2150.

²¹ *Sport und Salon*, 24. 3. 1911, št. 13.

²² *Edinost*, 12. 3. 1911, št. 71.

²³ Gombač, »Modni pêle mêle«, str. 42–43.

²⁴ *Hess, The Lure of Vienna*, str. 39.

²⁵ *Arbeiter Zeitung*, 6. 3. 1911, št. 65.

polovici marca 1911 je vstop ženske v hlačnem krilu v državni zbor povzročil, da so poslanci zapustili sejo in odšli »občudovat damo, tako, da je bila zbornica skoraj prazna in seja malone nesklepčna.«²⁶ Do ostrih nastopov javnosti je prihajalo tudi ponekod drugod po državi. V Brnu na Češkem je na predstavitve novega oblačila prišla velika množica ljudi – bilo naj bi jih okoli tisoč –, ki je celo ustavila mestni promet. Oglede se je sprevrgel v demonstracije. Manekenki, ki sta predstavili novo oblačilo, sta bili deležni žvižgov in »ironičnih« komentarjev, posredovati je morala celo policija.²⁷ Podobne prizore je bilo zaslediti tudi v Pragi.²⁸ V *Bukowinaer Post* so marca 1911 zapisali, da v mestu Černivci v Bukovini med podporniki in nasprotniki *Jupe-culotte* divja pravi boj. Hlače je pisec označil za »modno muho« in ne za zavestno izražanje emancipacije.²⁹ Na Ogrskem so v znak protesta v Budimpešti ustanovili društvo proti hlačnemu krilu.³⁰ Časopisje je objavljalo številne karikature, pesmi in šale o nošnji, odnosu ter recepciji oblačila.³¹

Vzporedno z drugimi predeli Evrope in države se je hlačno krilo pojavilo tudi v slovenskih deželah. Slovenski prostor je aktivno sledil modnim trendom, ki so prihajali iz večjih središč v državi (npr. Dunaj, Trst) in Evrope (npr. Pariz, Berlin)³² tako da je tudi hlačno krilo dobilo svoje mesto v izložbah modnih trgovin v urbanih središčih na Slovenskem že v začetku marca 1911.³³ Slovensko dnevno časopisje je aktivno sledilo dogajanju in je dokumentiralo številne primere pojavnosti hlačnega krila. Poskušalo je zajeti splošno zanimanje in množični odziv, ki je vodil javnost pred izložbe modnih trgovin ter sprožal procesije za ženskami, ki se v novi modi pojavile na ulicah. »V nedeljo je bilo videti pri godbi v mestnem vrtu opoldne 4 gospodične v hlačnem krilu. Dve je poslala tvrdka Medved, dve pa tvrdka Steiner. Medvedovi sta imeli res hlačno krilo, Steinerjevi pa ženske hlače. O oble-

ki prvih se je izražalo občinstvo prav povoljno, več gledalcev ste imeli seveda Steinerjevi. Gospodične so se gibale svobodno, nihče jih ni nič nadlegoval. Ogledovali so jih in menili so se o oblekah, zlasti dame, drugače pa so imele popoln mir. V Gorici hlačno krilo sploh ugaja.«³⁴ V časopisu *Jutro* se je pojavil celo ženitni oglas, v katerem je moški kot glavno željo navedel, da bi bila njegova potencialna nevesta pripravljena nositi hlačno krilo.³⁵ Večino žensk, ki se je v javnosti pojavila v novem oblačilu, so na ulice poslale modne trgovine kot del promocije za nakup, pojavile pa so se tudi na nekaterih javnih dogodkih.³⁶

V zvezi z oblačilom sta se v medijih oglasili tudi dve vidni predstavnici slovenskega ženskega gibanja pred prvo svetovno vojno in podali svoj pogled. Slovenska pesnica in pisateljica Ljudmila Prunk je pod psevdonimom Utva marca 1911 zapisala daljši članek v *Slovenski gospodinji*. Najprej je predstavila glavne značilnosti francoske mode, do katere je bila kritična, potem pa še izpostavila nekatere prednosti nošnje hlačnega krila, a le pri določenih dejavnostih. »Psevdo-feministke trdijo, da je to velevažen pojav za žensko gibanje, ki mu je treba z vso resnobo slediti, ker tudi s tem ženske pokažejo moškim svojo enakopravnost. Igralke se izražajo o ženskih vrhnjih hlačah zelo različno. Nekatero so se v njih že pokazale na odru; druge nameravajo za sedaj ostati še zveste krilu. Dunajski aristokratski ženski krogi so odločno proti hlačnemu krilu ter trdijo, da se v njihovih krogih gotovo ne bo sledilo tej modi. Istotako protiven jej je literarni ženski svet.« Prihod hlačnega krila je povezala z modernizacijskimi procesi, v katere se je vse hitreje vključeval tudi slovenski prostor. »Mislim pa, da je najnovejša ženska moda le posledica najmlajših športov: avtomobilov, motociklov in letalnih strojev. Pri teh športih je hlačno krilo gotovo neobhodno potrebno. Iz tega hlačnega krila pa ne more postati splošna ženska obleka tudi za tiste, ki se s športom ne morejo ali ne marajo baviti. Mogoče pa je, da se iz hlačnega krila razvije še prav zdrava nova moda.«³⁷ Izpostavila se je tudi pisateljica Zofka Kveder,³⁸ ki

²⁶ *Edinost* 23. 3. 1911, št. 82.

²⁷ *Reichspost*, 13. 3. 1911, št. 120.

²⁸ *Illustrierte Kronen Zeitung*, 19. 3. 1911, št. 4020.

²⁹ *Bukowinaer Post*, 21. 3. 1911, št. 2666.

³⁰ *Soča*, 14. 3. 1911, št. 30.

³¹ *Die Muskete: Humoristische Wochenschrift*, 6. 4. 1911, št. 288; *Innsbrücker Nachrichten*, 5. 4. 1911, št. 78;

³² *Gombač*, »Modni péle mële«, str. 251–257.

³³ *Hlačno krilo se je pojavilo v ljubljanskih, tržaških, mari-borskih, celjskih, celovških in goriških trgovinah.*

³⁴ *Slovenski narod*, 21. 3. 1911, št. 66.

³⁵ *Jutro*, 9. 3. 1911, št. 370.

³⁶ *Edinost*, 13. 3. 1911, št. 72.

³⁷ *Slovenska gospodinja*, 18. 3. 1911, št. 3.

³⁸ *Zemljič, Marica Nadlišek Bartol*, str. 287. Zofka Kveder je že pred prvo svetovno vojno nosila hlače v javnosti. Ko je

Slika novega oblačila, objavljenega v celjskem nemškem časopisu *Die Südmärk* (*Die Südmärk*, 18. 3. 1911, št. 11)

je o hlačnem krilu podala negativno mnenje. Komentar je objavil časopis *Edinost*. Po njenem mnenju so bile nepraktične in neuporabne za hitrejšo hojo. Označila jih je za »prehodno, ne posebno okusno modno muho.«³⁹

Poleg tovrstnega poročanja in komentarjev pa lahko v slovenskih časopisnih virih zaznamo še dva motiva, ki se navezujeta na družbeno stvarnost slovenskega prostora – ideološki oz. politični in narodnostni vidik.

Nova moda kot del kulturnega in ideološkega boja

Ob analizi slovenskega časopisja lahko, glede poročanja o hlačnem krilu, okvirno zasledimo dva različna pogleda, ki se delita na ideološko pripadnost medija. Slovenski politični prostor

tako oblečena nekoč obiskala Marico Nadlišek Bartol v Svetem Ivanu pri Trstu jo je ta, zaradi opazk sosedov, prosila naj je ne obiskuje več na domu.

³⁹ *Edinost*, 16. 3. 1911, št. 75.

»Obrnjeni vlogi« – karikatura na kateri sta moški v plašču, ki spominja na krilo in ženska v novem hlačnem krilu (*Der Floh*, 9. 4. 1911, št. 14–15)

je bil v obdobju v začetku 20. stoletja zaznamovan z izrazitim ideološkim prelomom in kulturnim bojem, ki sta ga prvenstveno izvajala vodilna meščanska politična tabora – katoliški ter liberalni.⁴⁰ S postopnim širjenjem volilne pravice na prehodu iz 19. v 20. stoletje se je vzporedno vse več poudarka namenjala neposredni komunikaciji z volilno bazo, najpogosteje v obliki političnih shodov, predavanj, društvenega delovanja in časopisnega poročanja. Prišlo je do politizacije množic, saj je strankam postal pomemben vsak glas za dosego politične zmage na volitvah.⁴¹ S tem so širile svoje ideje in v volilnem času mobilizirale volilno bazo. Ideološki boj je vstopil v vse pore javnega življenja in polarizacija je bila vidna na vsakem koraku. Politično ločevanje se je izkazovalo v ustanovitvah ločenih društev in celo lastnih gostiln, kamor so zahajali pripadniki enega ali drugega tabora. Za goriško vas Bate je neznani dopisnik zapisal: »Kakor po celi deželi imamo tudi pri nas dve stranki in sicer klerikalno, oziroma 'katoliško' in pa tudi napredno. Tudi gostilni imamo dve, namreč že nad 40 let obstoječo napredno ter drugo pred dobrimi dvema leti na 'katoliški' podlagi ustanovljeno.«⁴²

Pri dinamiki političnega komuniciranja in odnosov je imelo vidno vlogo časopisje – v tem obdobju osrednji množični medij, ki se je s povečevanjem pismenosti ob koncu 19. stoletja uspel razširiti tako v urbanem kot podeželskem okolju.⁴³ Politične stranke so se pri širjenju svojih idej in moči močno naslonile na ta medij ter so tudi same izdajale lastna glasila.⁴⁴ Spekter tem, ki se jih je dalo vključiti v ideološki spopad, je bil širok. S tega vidika ni ne navadno, da je tudi modno vprašanje lahko postalo izrazito politizirano in del ideološkega boja.⁴⁵ Predvsem konservativni tabor je do modnih novotarij, predvsem ženskih, velikokrat nastopal negativno.⁴⁶ Kar je bilo v nasprotju z normami, je bilo deležno obsodb in številnih protiargumentov, ženskam pa

so velikokrat pripisali različne negativne lastnosti.⁴⁷ Slednje je bilo razvidno tudi iz poročanja časopisja. Hlačno krilo je v tovrstnem okolju postalo poligon za ideološko zbadanje med obema osrednjima političnim tabora v vseh slovenskih deželah. Razlike so razvidne že pri opisovanju oblačila. Časopis *Jutro*, ki je sodil pod okrilje liberalnega tabora ga je označil kot »*atentat na staro, konservativno modo*«,⁴⁸ v goriški Soči pa za »*jako estetično*«. ⁴⁹

Na drugi strani so se v katoliškem časopisju pojavljale oznake kot npr. »*spaka*«, ⁵⁰ »*babarija*«⁵¹ in »*modni stvar*«. ⁵² Na Goriškem in Gradiškem se je razvila celo krajša polemika med tamkajšnjima osrednjima slovenskima časopisoma liberalno *Soča* ter katoliškim *Primorskim listom*, ki je bila povezana z nastopom neimenovane ženske v hlačnem krilu na slovenski javni prireditvi v Gorici, ki jo je organiziralo društvo Slovenska goriška mladina.⁵³ Neznani dopisnik *Primorskega lista* je podal negativno mnenje o nastopu in glede nošnje hlač izpostavil: »*ženska noče biti več ženska, ampak moški. Izneveriti se hoče večno ženskim idealom, ki so jej določeni po naravi in po božji naredbi. Hlače hoče nositi, v kratkem morda celo sabljo in puško! S cigaretko v ustih bo hodila po ulicah! To je ženska emancipacija, ki nam jo ponuja propadajoči francoski narod*«. ⁵⁴ Avtor je apeliral na prebivalstvo Gorice, naj se raje kot novim modnim trendom posveti gospodarskemu, narodnemu in socialnemu delu, a je pri tem dodal še, »*da take ženske, ki se zdaj pačijo z neumnostjo ženskih hlač, niso za nobeno delo ne v družini, ne v društvih, ne drugod*«. ⁵⁵ V Soči je član Goriške slovenske mladine zavrnil očitke in dodal, naj katoliški tabor raje sleče »*prej ženskam hlače po raznih krščanskih hišah in farovžih — in to temeljito zlasti pri volitvah*«, ⁵⁶ kar je merilo na agitatorsko moč ženstva znotraj družinskega okolja in različnih katoliških društev v času deželnih ter državnih volitev.⁵⁷ Na omembo »*propadajočega francoskega*

⁴⁰ Vodopivec, *Kulturni boj*, str. 66–68.

⁴¹ Selišnik, *Vstop množic v polje*, str. 65–85.

⁴² *Soča*, 7. 1. 1911, št. 3.

⁴³ Glej: Amon, *Vloga slovenskega časopisja*, str. 14–20; Nežmah, *Časopisna zgodovina novinarstva*, str. 71–95.

⁴⁴ Polajnar, *Zajc, Naši in vaši*, str. 32.

⁴⁵ Gombač, »*Modni pêle mèle*«, str. 143–179.

⁴⁶ Studen, *Nespodobno oblečene ženske*, str. 89–90; Remec, *Podrgni, očedi*, str. 239–241.

⁴⁷ Gombač, »*Modni pêle mèle*«, str. 198.

⁴⁸ *Jutro*, 13. 3. 1911, št. 374.

⁴⁹ *Soča*, 9. 3. 1911, št. 28.

⁵⁰ *Gorica*, 11. 3. 1911, št. 20.

⁵¹ *Primorski list*, 30. 3. 1911, št. 13.

⁵² *Slovenec*, 27. 2. 1911, št. 47.

⁵³ *Soča*, 23. 3. 1911, št. 34.

⁵⁴ *Primorski list*, 30. 3. 1911, št. 13.

⁵⁵ *Prav tam*.

⁵⁶ *Soča*, 1. 4. 1911, št. 37.

⁵⁷ Selišnik, *Prihod žensk na oder*, str. 52–53.

675

Jupes Culottes (hlačno krilo)

Čisto mirno, brez vsacega vika in krika prišle so danes direktno iz Pariza v naše mesto glasovite „Jupes Culottes“, zaradi katerih je bilo v svetovnih metropolah mnogo boja. Od danes dalje je videti v izložbi mojega angleškega skladišča več takih eksemplarov, ki mikajo z vso silo radovednega gledalca.

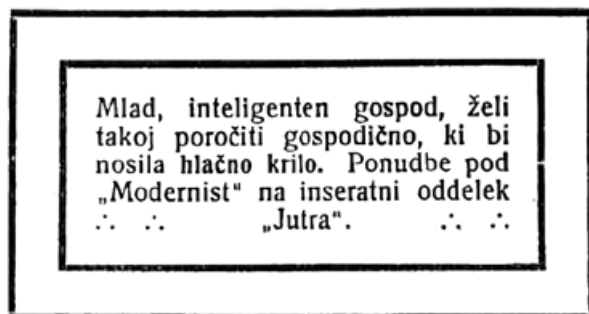
Poleg tega so dospele **zadnje novosti velike množine poletnega oblačila: raglani, redingota, angleških in francoskih kostumov za dame** ter največja izbira najelegantnejših in najfinejših **oblek za gospode in otroke.**

Priznano nizke cene!   Ilustrirani cenik brezplačno!

Za mnogobrojni obisk se priporoča

O. Bernatovič, Ljubljana, Mestni trg šte. 5.

Oglas podjetja Bernatovič, ki bralcem *Slovenca* predstavlja in ponuja nakup hlačnega krila (*Slovenec*, 4. 3. 1911, št. 52)

Ženitni oglas, objavljen v časopisu *Jutro* (*Jutro*, 9. 3. 1911, št. 370)

naroda« je avtor še opozoril urednika *Primorskega lista*, da s takšnim pisanjem očitno tudi »odločno prepoveduje« romanja »krščanskih« žena v Lurd.⁵⁸ V *Primorskem listu* so sicer v nadaljevanju polemike izpostavili, da je njihov zapis doživel odobravanje tako pri nekaterih liberalno usmerjenih meščanih kot pri »inteligentnih ženskih krogih«. Pisec je izpostavil pismo, ki ga je prejelo uredništvo časopisa, v katerem je neimenovana bralka pohvalila zapis, ki je »odločno nastopili za čast in dostojanstvo žensk, ki jim pričeti, a proti pačenju in nečimernosti onih redkih slovenskih potratnih dam, ki ne vedo več, kako bi trosile denar za lišp.«⁵⁹

Nova moda kot del narodnostnih konfliktov

Kljub različnim ideološkim pogledom na novo modo pa v časopisju ni razvidnih večjih kritik ali intenzivnega nasprotovanja. Tudi v časopisju katoliškega tabora tako najdemo npr. oglase za nakup oblačila, večina zapisov pa je nevtralna in ne nasprotuje nošnji.⁶⁰ Tovrstni odzivi se povezujejo z narodnostnimi razmerji v slovenskih deželah in na Avstro-Ogrskem. Večnarodnostni imperij je bil v tem obdobju deležen ostrih nacionalnih trenj in konfliktov, predvsem na območjih, kjer so sobivale različne etnične skupnosti. Dinamika odnosov med narodnimi skupinami se je od sredine 19. stoletja dalje hitro spreminjala, pri čemer je bil eden od pomembnejših katalizatorjev sprememb nacionalizem, ki se je v tem obdobju razvil v masovno gibanje in se utrdil tako v javni kot tudi zasebni sferi.⁶¹ Narodne elite so mobilizirale in organizirale širšo javnost, s čimer so poskušale legitimirati svoje zahteve ter na določenih, predvsem narodnostno mejnih in večnarodnostnih območjih utrditi narodno zavest ter doseči enakopravnost ali prevlado.⁶²

Podobno je veljalo za slovenski etnični prostor, ki je bil razdeljen na več dežel, ki so bile etnično heterogene. Slovensko govoreče prebivalstvo je imelo

⁵⁸ *Soča*, 1. 4. 1911, št. 37.

⁵⁹ *Primorski list*, 6. 4. 1911, št. 14.

⁶⁰ *Slovenec*, 10. 3. 1911, št. 57.

⁶¹ Glej: Wingfield (ur.), *Creating the Other*.

⁶² Judson, *Guardians of the Nation*, str. 20.

Karikatura napada moških na ženske, ki imajo oblečeno hlačno krilo (Arbeiter Zeitung, 19. 3. 1911, št. 78)

v cislajtanskem delu države večino le na Kranjskem ter Goriškem in Gradiškem. V vseh drugih deželah – Štajerski, Koroški, Istri in Trstu je bil njihov delež precej manjši ter ni dosegal polovice vsega prebivalstva.⁶³ To je na številnih, predvsem narodnostno mejnih ali mešanih območjih postavljalo slovensko skupnost v podrejeni položaj in ji onemogočalo enakopravno delovanje, ki je bilo sicer določeno z ustavo, ter izvajanje jezikovnih, upravnih, političnih, izobraževalnih in ekonomskih načrtov, zaradi nasprotovanja drugih narodnostnih skupin. Na Goriškem in Gradiškem, Trstu ter v Istri je imela prevladujočo vlogo italijanska skupnost, na Štajerskem in na Koroškem pa nemška.⁶⁴

Med bolj izpostavljenimi pogledi italijanske in nemške narodne elite na slovensko skupnost je bila kritika o premoči ter pomenu vrednosti njihove kulture, s katero so argumentirali svoje višje pozicije in zavračali slovenske zahteve po enakopravnosti. Italijanska politična elita v Primorju je na primer argumentirala svoje pozicije s svojo večstoletno kulturno nadvlado, katere začetke je iskala v antični rimski državi (*Avita cultura*).⁶⁵ Velikokrat so bili slovenska kulturna produkcija, izobrazba in

domet predstavljeni kot manjvredni ter nerazviti v primerjavi z nemškimi in italijanskimi. Hkrati sta nemška in italijanska elita s tem argumentirali svoje zahteve po prevladujočem položaju v politiki, upravi, gospodarstvu ter v javnem prostoru.⁶⁶

Slovenska skupnost je iskala protiargumente pri primerih, kjer bi se razvoj slovenske kulture ali družbe lahko postavil ob bok ali celo presegel italijanskega oz. nemškega. Ker je bilo hlačno krilo videno kot novost in povezano z emancipacijo, ga je slovenska narodna elita, predvsem tista iz liberalnega političnega tabora, poskušala vključiti v ta kontekst. Hkrati pa so bili v slovenskem časopisju izpostavljeni članki, ki so opisovali negativen odnos, predvsem iz nemškega in italijanskega okolja, do te modne novosti. Iz slovenskega časopisnega poročanja je bilo tako razvidno, da se je nemško in italijansko okolje do nove mode odzvalo z neodobravanjem, kritiko ter celo nasiljem. V slovenskem časopisju najdemo več opisov tovrstnih primerov. O recepciji v Italiji je na primer pisal časopis *Slovenski narod*, ki je izpostavil primer iz Neaplja: »V Neapolju je začelo ljudstvo pravo vojno proti hlačnemu krilu, kateremu nevedni ljudje pripisujejo krivdo, da razsaja po Neapolju kolera, seveda ne brez vpliva hujskajoče in nestrpne duhovščine. V Santi Luciji so šle ženske in otroci na cesto in kričale: 'Proč s

⁶³ Zwitter, *Nacionalni problemi*, str. 221–222.

⁶⁴ Vodopivec, *Od Pohlinove slovnice*, str. 127–129.

⁶⁵ Marušič, *Sosed o sosedu*, str. 30; Hroch, *European Nations*, str. 48.

⁶⁶ Matić, *Nemci v Ljubljani*, str. 423–427.

*hlačnim krilom! Bog ga ne mara! Grešnice naj se spokore!*⁶⁷ Za nemški prostor je bilo izpostavljeno dogajanje na Dunaju in v Gradcu. Za Dunaj so zapisali, da novo modo »napada surova cestna sodrga v družbi z elegantnimi ljudmi.«⁶⁸ Še bolj kritični so bili do dogodkov v Gradcu. »Tako surovih, neizobraženih in nasilnih ljudi, kakor so v Gradcu, je sploh težko kje dobiti. V Gradcu je nemška gospoda prvo nositeljico hlačnega krila napadla in ji hotela krilo s telesa strgati. Dekle je zbežalo v neko kavarno. Gradčani pa so vse šipe pri kavarni razbili.«⁶⁹

Na drugi strani je bil poudarjen miren in dostojen sprejem hlačnega krila med slovenskim prebivalstvom. Iz poročanja ni razvidno, da bi v širšem slovenskem prostoru v javnosti, z izjemo nekaterih komentarjev in množičnega zbiranja pred trgovinami, prišlo do napadov ali primerov ogrožanja žensk, ki so bili izpostavljeni za nekatera druga okolja monarhije. »Ženska v hlačnem krilu se je pojavila tudi v Ljubljani. Sprejeli so jo dostojno, ogledovali seveda in kritikovali, ali zgodilo se jej ni nič. Tako je bilo kakor v Trstu, kjer je še vedno videti damo v hlačah; vse jo gleda, krilo je pač izredna novost, ali nikdo ne stori nič nedostojnega. Na Dunaju pa napada surova cestna sodrga v družbi z elegantnimi ljudmi ženske, ki se prijavijo v novi modi na cesti.«⁷⁰ Zelo poveden je članek iz časopisa *Edinost*, kjer je neposredno poudarjena razlika med slovensko in sosednjimi narodnimi skupnostmi, s katerimi so bili v konfliktu. »Naša prestolnica se je vredno postavila v isto vrsto s kulturnimi centri drugih narodov, kar se tiče hlačnega krila. Te dni se je v Ljubljani pokazala prva dama v hlačah. Bila je to neka igralka nemškega gledališča, ki je več časa promeairala po ljubljanskih ulicah. Občinstvo se je vedlo vseskoz dostojno in taktno in nikomur ni prišlo na misel, da bi damo zasmehoval in insultiral, kakor se to dogaja dan za dnevom v velikih evropskih kulturnih centrih. To bi bil znak, da Slovenci vendar nismo tako barbarski in nekulturni, kakor bi nas radi prikazali svetu razni naši 'prijatelji'. Glasom poročil ljubljanskih listov je nova moda napravila dober utis na ljubljansko občinstvo, ker ne vidi v ženskih hlačah prav nič nedostojnega, na čemer bi se moral kdo

*izpodtikati.*⁷¹ Podobno so bili izpostavljeni primeri iz hrvaškega prostora. O nastopu gledališke igralka Irme Polak v zagrebški operi, ki je svojo vlogo odigrala v hlačnem krilu, je *Jutro* zapisalo: »Gledališče je bilo nabito polno, navdušenje velikansko, aplavz frenetičen in prišel je gledat jupe-culotte celo sam ban! Ali ni to — velikomestno?! Pri nas smo imeli v gledališču jupe-culotte brez razburjanja že dvakrat. Da, da, Ljubljana ni kar tako...«⁷² V časopisu *Edinost* je bil tudi poudarjen skupni pozitivni pogled pri Slovencih in Hrvatih, na koncu pa zapisano: »Pa naj še kdo reče, da Jugoslovani nismo moderni in napredni ljudje!⁷³

Iz zapisov lahko sklepamo, da je slovenska narodna in politična elita, tudi tista s strani konservativnejših krogov, poskušala z relativno nevtralnimi ali celo pozitivnimi časopisnimi prispevki o novi modi vplivati na odziv slovenske javnosti, ter s tem dokazovala naprednost slovenske kulture, emancipacije in družbenega odnosa do žensk ter novosti.

Sklep

Hlačno krilo je kljub kratkotrajni prisotnosti na evropskih modnih trgih doživelo povsod, kjer se je pojavilo, močan, ponekod celo buren odziv splošne javnosti. Dogodki, povezani z oblačilom, izstopajo po svoji razširjenosti. Časopisje je poročalo o primerih iz celotne Evrope, odzivi pa se niso navezovali le na dogodke, zaznamovane s težavami in agresivnim odzivom do žensk, ki so se v novi modi pojavile v javnosti, ampak so načele tudi širše družbene teme, povezane z družbeno emancipacijo žensk, ravno v času, ko je v velikem delu Evrope potekal intenziven boj za žensko volilno pravico. Izpostavljeni so bili zdravstveni vidiki nošnje ohlapnejših oblačil, pri katerih so bili udobnost in mobilnost videni kot velik preskok ter napredek v povezavi z dotedanjimi modnimi trendi (npr. večplastna in neudobna krila, stezник). Prihod hlačnega krila na trg je zamajal dotedanje modne in oblačilne vzorce ter dal nastavke za spremembe, do katerih je prišlo v naslednjih desetletjih.

⁶⁷ *Slovenski narod*, 20. 7. 1911, št.

⁶⁸ *Soča*, 11. 3. 1911, št. 29.

⁶⁹ *Slovenski narod*, 14. 3. 1911, št. 60.

⁷⁰ *Soča*, 11. 3. 1911, št. 29.

⁷¹ *Edinost*, 13. 3. 1911, št. 72.

⁷² *Jutro*, 15. 3. 1911, št. 376.

⁷³ *Edinost*, 15. 3. 1911, št. 74.

Če se osredotočimo na odzive iz slovenskega etničnega prostora, ki je takrat sodil pod Avstro-Ogrsko, lahko vidimo da je časopisno poročanje glavni poudarek namenilo dvema specifičnima vidikoma. Prvi je bil ideološki in je sodil v kontekst kulturnega boja, ki je zaznamoval družbeni vsakdan, izvajala pa sta ga oba vodila slovenska politična bloka – liberalni in katoliški. Vprašanje nošnje hlačnega krila se je spolitiziralo, pri čemer je liberalni tabor zavzel bolj pozitiven odnos do fenomena, katoliški pa je bil bolj kritičen, kar je razvidno iz terminologije in opisov. Kritike pa vseeno niso bile intenzivne in tudi ni prihajalo do pozivov, ki bi lahko med slovensko javnostjo sprožili negativne odzive ali prizore, o katerih je bilo moč brati iz drugih delov države in Evrope. Tovrstni odziv bi bil lahko povezan z drugim vidikom, ki je bil značilen za poročanje v slovenskem prostoru in se je navezoval na mednacionalne odnose. Poleg ideološkega so slovenski prostor zaznamovali tudi narodnostni spori z nemško in italijansko skupnostjo, ki sta ponekod, predvsem v večjih urbanih središčih, slovenski skupnosti onemogočali enakovrno uporabo materinščine v javnem, političnem, gospodarskem ter izobraževalnem okolju. Nemška in italijanska narodna elita sta tovrstno postopanje velikokrat argumentirali tudi z večvrednostjo njune kulture nasproti slovenski. Zaradi tega je slovenska narodna elita do oblačila zavzela bolj pozitiven pogled, ker je želela s tem pokazati na naprednost in razširjenost kulture ter izobrazbe med slovensko družbo. To je bilo še bolj poudarjeno zaradi negativnih odzivov do oblačila, ki so prihajali iz nemškega ali italijanskega prostora. Ta narodnostni in ideološki vidika dajeta prihodu novega oblačila dodatno dimenzijo ter razumevanje, kako se lahko fenomeni, ki vstopijo iz tujine, vklopijo v posamezne specifikke prostora.

Viri in literatura

Časopisni viri:

Arbeiter Zeitung 1911
Bukowinaer Post 1911
Czernowitzer Allgemeine Zeitung 1911
Der Floh 1911
Die Muskete: Humoristische Wochenschrift 1911
Die Südmark 1911
Edinost 1911

Gorica 1911
Illustrierte Kronen Zeitung 1911
Innsbrücker Nachrichten 1911
Jutro 1911
Neues Wiener Journal 1911
Prager Tagsblatt 1911
Primorski list 1911
Reichspost 1911
Slovenec 1911
Slovenska gospodinja 1911
Slovenski narod 1911
Soča 1911
Sport und Salon 1911
Wiener Neuste Nachrichten, 1911

Spletni viri:

[https://en.wikipedia.org/wiki/File: Paulpoiret.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/File:Paulpoiret.jpg)
 (Zadnji vpogled 15. 5. 2023)
[https://commons.wikimedia.org/wiki/File: Vera_Fokina_Scheherazade_1910_02.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vera_Fokina_Scheherazade_1910_02.jpg) (Zadnji vpogled 15. 5. 2023)

Literatura:

Amon, Smilja: Vloga slovenskega časopisja v združevanju in ločevanju slovenske javnosti od 1797–1945. *Prispevki k zgodovini slovenskih medijev* (ur. Maruša Pušnik). Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2008, str. 9–24.

Bolton, Andrew; Koda, Harold: Preface: The Prophet of Simplicity. *Poiret* (ur. Andrew Bolton in Harold Koda). New York: Metropolitan Museum of Art, 2007, str. 13–16.

Cho, Kyu-Hwa; Oh, Yun-Jeong: Fashion and Periodic Conditions before and after World War I: – 1910s to the Beginning of 1930s -. *Journal of Fashion Business*, l. 6, št. 3. The Korean Society of Fashion Business, 2002, str. 60–68.

Davis, Mary E.: *Classic Chic: Music, Fashion, and Modernism*. Los Angeles: University of California Press, 2008.

Getzy, Adam: *Fashion and Orientalism: Dress, Textiles and Culture from the 17th to the 21st Century*. London, New York: Bloomsbury Academic, 2013.

Gombač, Maja: "Modni pêle mêle" slovenske družbe med svetovnimi vojnami. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2011.

- Haine, Scott W.:** *Culture and Customs of France*. London: Greenwood Press, 2006.
- Hess Heather:** The Lure of Vienna: Poiret and the Wiener Werkstätte. Poiret (ur. Andrew Bolton in Harold Koda). New York: Metropolitan Museum of Art, 2007, str. 39–42.
- Hroch, Miroslav:** *European Nations: Explaining Their Formation*. London; New York: Verso, 2015.
- Judson, Pieter M.:** *Guardians of the Nation: Activists on the Language Frontiers of Imperial Austria*. Cambridge (Mass.); London (England): Harvard University Press, 2006.
- Marušič, Branko:** *Sosed o sosedu: prispevki k zgodovini slovensko-italijanskega sožitja*. Trst: ZTT, 2012.
- Matić, Dragan:** *Nemci v Ljubljani: 1861–1918*. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 2002.
- Nežmah, Bernard:** *Časopisna zgodovina novinarstva: na Slovenskem med letoma 1797–1989*. Ljubljana: Študentska založba, 2012.
- Polajnar, Janez; Zajc, Marko:** *Naši in vaši: iz zgodovine slovenskega časopisnega diskurza v 19. in začetku 20. stoletja*. Ljubljana: Mirovni inštitut, 2012.
- Remec, Meta:** *Podrgni, očedi, živali otrebi: higiena in snaga v dobi meščanstva*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2015.
- Selišnik, Irena:** *Prihod žensk na oder slovenske politike*. Ljubljana: Sophia, 2008.
- Selišnik, Irena:** *Vstop množic v polje političnega na prelomu 20. stoletja na Slovenskem. Historični seminar 12* (ur. Katarina Šter in Mojca Žagar Karer). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2016.
- Studen, Andrej:** »Nespodobno oblečene ženske so satanovo orodje, ker po njih kakor nekaj po kači govori«. *Stiplovškov zbornik* (ur. Dušan Nečak). Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, 2005, str. 89–102.
- Troy, Nancy J.:** The Theatre of Fashion: Staging Haute Couture in Early 20th-Century France. *Theatre Journal*, l. 53, št. 1. Baltimore: John Hopkins University, 2001, str. 1–32.
- Vodopivec, Peter:** *Kulturni boj. Slovenska novejša zgodovina: od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije: 1848–1992* (ur. Jasna Fischer et al.). Ljubljana: Mladinska knjiga: Inštitut za novejšo zgodovino, 2005, str. 66–68.
- Vodopivec, Peter.** *Od Pohlinove slovnice do samostojne države: slovenska zgodovina od konca 18. stoletja do konca 20. stoletja*. Ljubljana: Modrijan, 2006.
- West, Emma:** A Modern(ist) Mode: Fashion, 1910, and the Limits of Modernism. *Word and Text: A Journal of Literary Studies and Linguistics*, l. 1, št. 3. Cardiff: Centre for Critical and Cultural Theory, 2011, št. 65–78.
- Wingfield, Nancy M.** (ur.): *Creating the Other: Ethnic Conflict and Nationalism in Habsburg Central Europe*. New York; Oxford: Berghahn Books, 2004.
- Zemljič, Igor:** Marica Nadlišek Bartol. *Splošno žensko društvo: 1901–1945: od dobrih deklet do feministk* (ur. Nataša Budna Kodrič in Aleksandra Serše). Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 2003, str. 278–292.
- Zwitter, Fran:** *Nacionalni problemi v habsburški monarhiji*. Ljubljana: Slovenska matica, 1962.

Zusammenfassung

„HOSEN WILL SIE TRAGEN, IN KÜRZE VIELLEICHT SOGAR SÄBEL UND GEWEHR!“

Die Rezeption des Hosenrocks im slowenischen Gebiet im Jahr 1911

Die Frühjahrskollektion im Jahr 1911 war für die Damenmode etwas Besonderes, und zwar vor allem wegen eines Kleidungsstückes – des Jupe-culotte oder Hosenrocks, wie es im slowenischen Gebiet genannt wurde. Das Kleidungsstück wurde von einem der weltweit führenden Modeschöpfer geschaffen, dem Franzosen Paul Poiret, der seine Inspiration in der orientalischen Kultur und Mode fand. Es handelte sich um einen radikalen Bruch mit den bis dahin in der Mode herrschenden Mustern, wobei gerade Hosen für Frauen die Hauptrolle spielten. Die Jupe-culotte evozierten aufgrund ihrer Form in ganz Europa unterschiedliche Reaktionen – von Unterstützung und der Verknüpfung mit der Frauenemanzipation bis hin zu Entrüstung und Vorwürfen, dass die neue Mode

die Gesellschaftsordnung zerstört. Das Tragen von Hosen durch Frauen in der Öffentlichkeit wurde am Beginn des 20. Jahrhunderts zu einem großen Teil immer noch als unangemessen und unanständig angesehen, was allerdings im Fall des Hosenrocks die Modehäuser und Geschäfte, unterstützt von den Medien, nicht am Vorstoß auf die Märkte europäischer Staaten hinderte. Auch in den städtischen Zentren Österreich-Ungarns sandten die Modehäuser Mannequins auf die Straßen, die das Kleidungsstück in der Öffentlichkeit bewarben und die lokalen Reaktionen prüften. Hie und da kam es deshalb zu Protesten und insbesondere die männliche Öffentlichkeit drückte ihre Unzufriedenheit auch durch Angriffe auf Frauen aus, die mit dem neuen Kleidungsstück auf den Straßen auftauchten. Der slowenische Raum blieb bei modischen Neuerungen nicht hinter anderen Teilen Europas zurück und die größeren urbanen Zentren (Triest, Ljubljana, Maribor, Klagenfurt, Celje und Görz) konnten sich schon im März 1911 mit diesen Kleidungsstücken in den Auslagen von Modegeschäften brüsten. In der Presse finden sich zahlreiche Beschreibungen von Fällen, in denen Frauen in Hosen auf den Straßen auftauchten, wobei zwei besondere Elemente der Berichterstattung zu beobachten sind. Das Kleidungsstück wurde Teil des ideologischen Kampfes zwischen den zwei zentralen politischen Lagern im slowenischen Gebiet – dem liberalen und dem katholischen. In Pressepolemiken konzentrieren sich diese auf moralische und emanzipatorische Aspekte sowie die Bedeutung und Rolle der neuen Mode. Das zweite Element war verbunden mit der Rolle des Kleidungsstücks in den nationalen Beziehungen zwischen der slowenischen Gemeinschaft einerseits und der deutschen und italienischen Gemeinschaft andererseits. In der Zeit scharfer zwischennationaler Konflikte und der Schwierigkeiten, die die slowenische Seite bei der Durchsetzung von Sprachrechten in der Gesellschaft hatte, diente die Haltung zur neuen Mode im slowenischen Gebiet als Beweis für die Fortschrittlichkeit der slowenischen Kultur. Im Vergleich zu anderen Teilen Österreich-Ungarns und Europas reagierte die slowenische Öffentlichkeit, wenn man die Presseberichte betrachtet, auf den Hosenrock viel toleranter, was vor allem in liberalen Zeitungen betont wurde, die damit die Fortschrittlichkeit der slowenischen Kultur und Denkweise insbesondere im Vergleich mit der deutschen und italienischen

Seite unterstrichen. Andererseits trat auch die katholische Presse nicht explizit gegen die neue Mode auf und gab damit der slowenischen Öffentlichkeit keinen Anlass, eine negative Meinung über den Hosenrock zu entwickeln.

Schlagwörter: Jupe-Culotte, Paul Poiret, Hosenrock, Nationalismus, ideologische Kämpfe